

TIK I PROJEKT UCZNIOWSKI W EDUKACJI WYBORCZEJ – MODUŁ I

PODSTAWY PRACY PROJEKTOWEJ

ORAZ CELE EDUKACJI WYBORCZEJ

1

Marek Konieczny, Jędrzej Witkowski

Miło nam powitać Cię w kursie „TIK i projekt uczniowski w edukacji na temat wyborów”. Od lat wyborom powszechnym towarzyszy niepokojąco niska frekwencja. Ponad połowa wyborców dobrowolnie rezygnuje z czynnego prawa wyborczego gwarantowanego przez konstytucję. Szczególne znaczenie ma frekwencja wśród najmłodszej grupy wyborców.

Badania angielskich socjologów (Johnston RJ, Pattie CJ, *Putting Voters in Their Place: Geography and Elections in Great Britain*, Oxford 2006) wskazują, że to pierwsze doświadczenie może zaważyć na późniejszych wyborach i społecznym uczestnictwie obywateli. Udowodniono, że jeśli młody człowiek skorzysta z prawa do głosowania w ciągu pierwszych trzech lat od jego nabycia, istnieje duże prawdopodobieństwo, że wyrobi sobie nawyk i będzie brał udział w kolejnych. Ważne, aby szkoła już na etapie gimnazjum przygotowywała uczniów i uczennice do udziału w wyborach, tj. wzbudzała ich zainteresowanie tym tematem, pomagała w śledzeniu życia publicznego oraz zachęcała do świadomego oddania głosu, gdy osiągną pełnoletniość.

W kursie postaramy się przybliżyć problematykę edukacji wyborczej. Przedstawimy również metody pracy projektowej z uczniami oraz pomysły na jej wykorzystanie w ramach edukacji wyborczej. Zaprezentujemy narzędzia internetowe, które mogą urozmaicić twoje działania. Jest to szczególnie ważne zarówno w kontekście zbliżających się wyborów prezydenckich, jak i parlamentarnych. Odwołamy się do przykładów prowadzonych przez nas działań – kurs pomoże przygotować się do poprowadzenia akcji „Młodzi głosują”, jak i edukacji wyborczej poza tą akcją.

Kurs trwa 4 tygodnie i składa się z dwóch modułów:

Moduł I: Podstawy pracy projektowej oraz cele edukacji wyborczej

moduł trwa od 07 kwietnia do 14 kwietnia

Moduł II: Przykłady działań projektowych w ramach edukacji wyborczej

moduł trwa od 14 kwietnia do 08 maja

Podczas kursu do twojej dyspozycji jest forum wymiany doświadczeń. Zachęcamy do dzielenia się spostrzeżeniami na temat konkretnych treści, zamieszczania linków do ciekawych narzędzi i projektów, a także do refleksji o tym, jak Twoje działania wpływają na świadomość uczniów na temat wyborów. W kursie nie ma formularza sprawozdania. To od ciebie zależy, co i w jakim stopniu wykorzystasz w swojej pracy.

W przypadku pytań, wątpliwości czy chęci podzielenia się uwagami możesz kontaktować się ze swoim mentorem, korzystając np. z zakładki *Rozmowa z mentorem*. Ponadto, każdy z trzech modułów będzie zawierał kilka pomysłów lub pytań do indywidualnego przemyślenia.

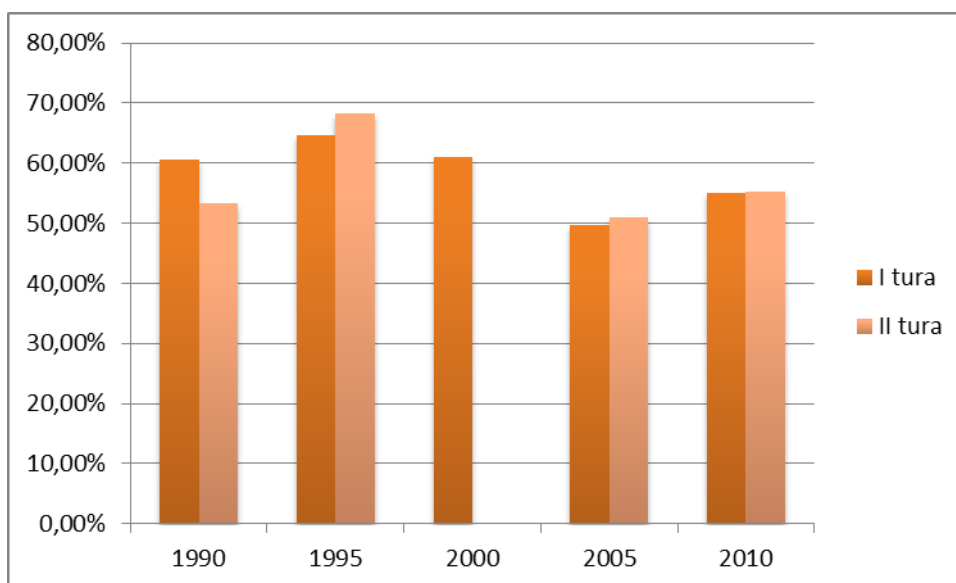
Czym jest edukacja wyborcza?

Edukacja wyborcza to część edukacji obywatelskiej, której celem jest przygotowanie młodych ludzi do świadomego udziału w wyborach powszechnych, po osiągnięciu przez nich pełnoletniości

Frekwencja wyborcza

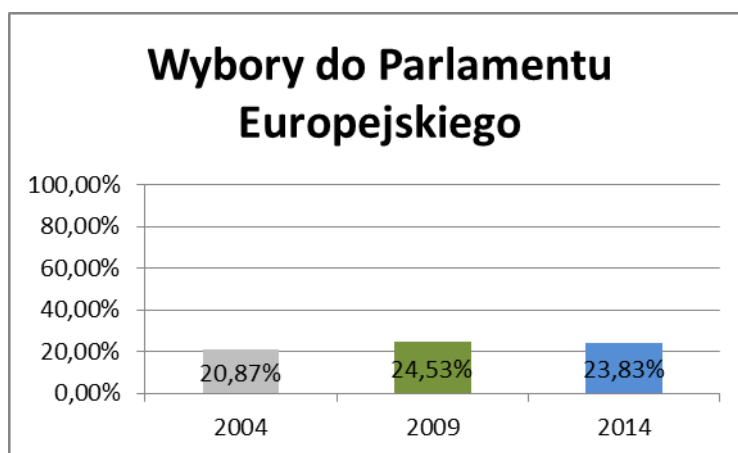
Pierwsze częściowo wolne wybory odbyły się w 1989 roku. Już wtedy frekwencja wynosząca 62% stanowiła rozczarowanie wobec społecznych oczekiwań. Najwyższą jak dotąd frekwencję odnotowano w wyborach prezydenckich w 1995 roku. Wówczas w pierwszej turze udział wzięło 64% uprawnionych, zaś w drugiej rekordowe 68%. Obecnie wybory prezydenckie nadal cieszą się największym zainteresowaniem wyborców, lecz jeśli porównamy wybory w 1995 i w 2010 roku, frekwencja spadła o 13 punktów procentowych.

Zestawienie frekwencji w wyborach prezydenckich

3

Z najniższą frekwencją mamy do czynienia w wypadku wyborów do Parlamentu Europejskiego. Jak dotąd kształtowała się ona następująco:

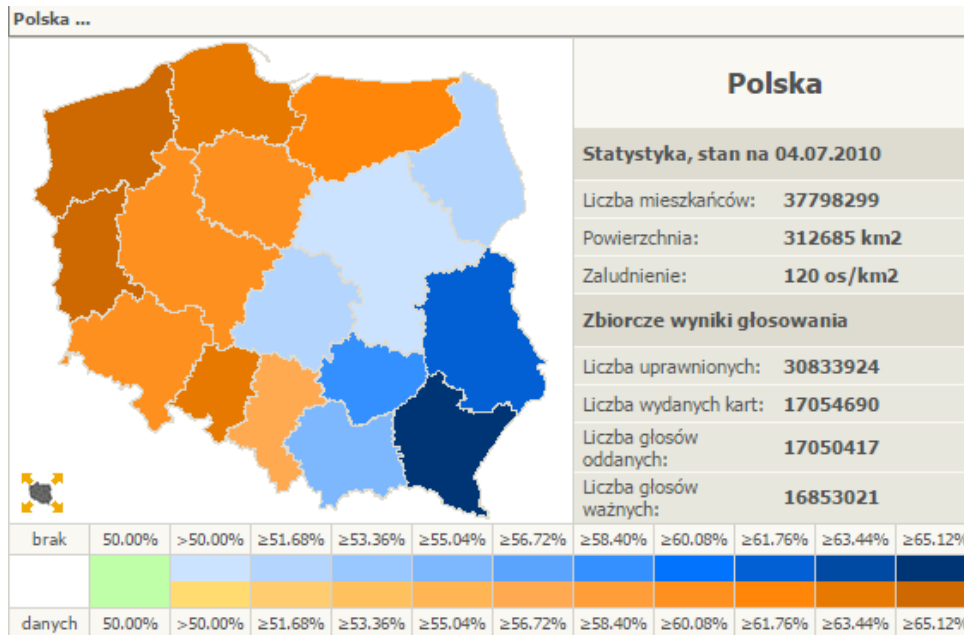
Jak można wykorzystać technologie informacyjno-komunikacyjne?

Mówienie o frekwencji jest trudne, ponieważ uczniom frekwencja wydaje się rzeczą bardzo abstrakcyjną, szczególnie jeśli przedstawiamy ją w skali kraju.

Warto skorzystać ze strony Państwowej Komisji Wyborczej (www.pkw.gov.pl). Możemy urozmaicić zajęcia, prosząc uczniów, aby wyszukali frekwencję wyborczą w swojej gminie, powiecie czy na osiedlu. Jeśli uczniowie nie mają na lekcji dostępu do komputerów, warto przygotować te dane wcześniej lub poprosić uczniów, by wyszukali je w domu lub bibliotece.

Jak to zrobić?

Wchodzimy na stronę www.pkw.gov.pl, wybieramy zakładkę „wybory i referenda”, a następnie wybieramy wybory, w których chcemy sprawdzić frekwencję.

źródło: www.pkw.gov.pl

4

Najpierw pojawi nam się mapa Polski oraz informacje dotyczące frekwencji krajowej. Wystarczy kliknąć wybrane województwo, aby poznać statystyki jego dotyczące. Kliknięcie na kolejno powiatu i gminy, by sprawdzić frekwencję dla naszej miejscowości.

Motywy udziału w wyborach

TNS OBOP przeprowadził w marcu 2009 r. badania dotyczące motywów udziału w wyborach oraz powodów absencji wyborczej.¹

Poniżej przedstawiamy motywy udziału w wyborach.

Motywy emocjonalne:

- ogólne niezadowolenie (ocena rządów),
- nadzieja na zmianę obecnego status quo,

¹ <http://isp.org.pl/uploads/filemanager/Program%20Prawa%20i%20Instytucji%20Demokratycznych/wybory/Uczestnictwowwyborach.pdf>

- chęć przeciwstawienia się (manifestacja swojego zdania),
- naiwność (przekonanie, że można zmienić obecny stan rzeczy).

Motywy społeczne:

- obowiązek obywatelski (aktywne uczestniczenie w życiu politycznym),
- namowa znajomych (ostracyzm społeczny),
- poczucie odpowiedzialności za kraj/ojczyznę,
- chęć posiadania wpływu na kształtowanie rzeczywistości społecznej.

Motywy racjonalne:

- identyfikacja z określoną partią, kandydatem,
- skorzystanie ze swojego konstytucyjnego prawa,
- akceptowanie programu politycznego danej partii,
- antygłosowanie (wybór mniejszego zła),
- osobista znajomość kandydata, jego osiągnięć i pracy.

Zastanów się: które z powyższych motywów mogą najbardziej dotyczyć Twoich uczniów?

Ciekawe dane przedstawił również CBOS w 2011 roku². Wynika z nich, że aż 80% badanych zgadza się, że udział w wyborach to obywatelski obowiązek.

Jednym z elementów edukacji wyborczej powinno być skłonienie uczniów do refleksji nad powyższą motywacją. Warto też, by samodzielnie porównali ją z motywami nieuczestniczenia w wyborach oraz zastanowili się nad własną motywacją. Dyskusję z uczniami można rozpocząć od pytania: „Czy zgadzasz się, że udział w wyborach to obywatelski obowiązek?”. Następnie warto przedstawić wyniki wspomnianego badania CBOS i poprosić uczniów, aby przemyśleli, a następnie przeprowadzili dyskusję, dlaczego 80% respondentów uważa, że udział w wyborach to obywatelski obowiązek, a jednak ponad połowa obywateli nie bierze w nich udziału.

Poniżej przedstawiamy motywy wyborczej absencji ujawnione w badaniu OBOP.

² http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2011/K_118_11.PDF

Motywy emocjonalne:

- bezsilność,
- brak nadziei na zmianę ,
- obojętność,
- nachalne kampanie przed wyborcze,
- niezadowolenie związane z obecną sceną polityczną (afery korupcyjne etc.).

Motywy racjonalne:

- brak wiedzy na temat programów politycznych partii oraz poszczególnych kandydatów,
- brak odpowiednich kandydatów,
- ogólny brak zaufania do polityków,
- brak aparatu politycznego rozliczającego polityków z deklaracji przedwyborczych,
- brak poparcia dla ludzi z „przypadku” (sportowcy, aktorzy),
- brak jednostek charyzmatycznych (autorytetów, ludzi bez przeszłości),
- częste zmiany partii przez polityków,
- stronniczość mediów.

„Wymówki”:

- ważne wydarzenia rodzinne,
- złe warunki pogodowe,
- obowiązki zawodowe,
- odpoczynek po ciężkim tygodniu pracy oraz inne czynności domowe.

Ponownie zastanów się, które z tych motywacji mogą być najbliższe Twoim uczniom. Jak widać powyżej, motywacje są różne. Warto zastanowić się, czy rezygnacja z pójścia na wybory to celowe i świadome działanie. Naszym zdaniem często poprzez absencję wyborczą obywatele wyrażają protest wobec bieżących wydarzeń politycznych, a przede wszystkim trwających sporów. W naszej opinii nie jest to rozwiązanie, ponieważ nie głosując, sami odbieramy sobie prawo do wpływu na sytuację polityczną i pozwalamy na utrwalanie stanu obecnego, nawet jeśli oceniamy go negatywnie. Uważamy, że edukacja wyborcza powinna zachęcać do

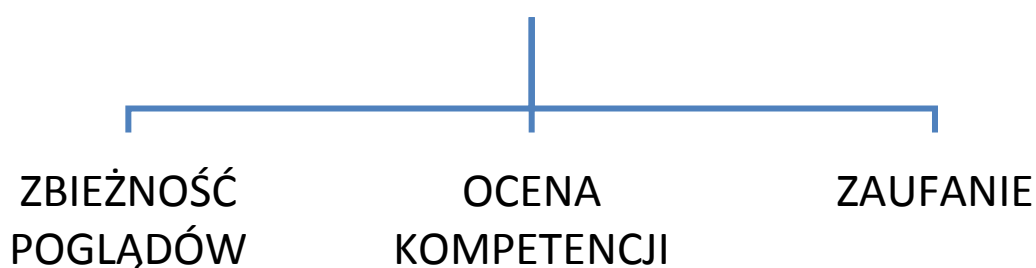
świadomego głosowania i wybrania kandydata, który najbardziej nas przekonuje swoim programem i dotychczasowym działaniem.

Wybory to nie tylko frekwencja...

Większość przekazów medialnych czy akcji informacyjnych ogranicza swój przekaz jedynie do frekwencji, całkowicie pomijając kwestie świadomego głosowania. Na początek odpowiedzmy sobie na pytanie, czym jest świadome głosowanie. W najprostszy sposób można zdefiniować je jako wybór kandydata o poglądach i postulatach najbardziej zbieżnych z naszymi na podstawie wcześniejszej analizy programów, materiałów wyborczych i innych dostępnych źródeł. Jednocześnie musi to być kandydat, który wzbudza nasze zaufanie i o którym sądzimy, że jest dobrze przygotowany do sprawowania urzędu.

ŚWIADOMY WYBÓR

Odwracając sytuację, nieświadomym głosowaniem będzie wybór kandydata przypadkowego lub takiego, który ma najciekawszy spot wyborczy. Nieświadome głosowanie to również poparcie osoby, na którą głosują rodzice, dziadkowie czy koledzy i koleżanki, bez samodzielnego zapoznania się z postulatami wszystkich kandydatów.

Naszym zadaniem jest zachęcenie uczniów do zapoznania się z materiałami kandydatów. Jednym ze sposobów na to jest wykorzystanie proponowanego przez nas scenariusza lekcji o świadomym głosowaniu. Proponujemy w nim, aby uczniowie wcielili się w rolę pracodawcy i zastanowili, jakich cech oczekivaliby od zatrudnianej osoby. Następnie prosimy ich o refleksję, jak wypisane przez nich cechy mają się do wymagań względem Prezydenta RP. Dzięki

temu ćwiczeniu uczniowie sami wyciągają wnioski, co jest dla nich ważne i na co powinni zwrócić uwagę. Cały scenariusz został umieszczony na stronie programu „Młodzi głosują” <http://www.ceo.org.pl/pl/mlodzi/materialy/scenariusze-zajec>.

Jak można wykorzystać technologie informacyjno-komunikacyjne?

Serwis internetowy „Latarnik Wyborczy”

20 kwietnia zostanie uruchomiona aplikacja internetowa „Latarnik Wyborczy”, która wpisuje się w nurt działań okołowyborczych zachęcających do świadomego głosowania (ang. *vote smart*). „Latarnik wyborczy” wymaga od użytkownika ustosunkowania się do 25 stwierdzeń dotyczących zagadnień politycznych, ekonomicznych i społecznych. Dla każdego stwierdzenia można wybrać jedną z trzech odpowiedzi: „Zgadzam się”, „Nie zgadzam się” lub „Nie mam zadania”.

Aplikacja porównuje odpowiedzi użytkownika z uzyskanymi wcześniej wskazaniami komitetów wyborczych lub – w przypadku wyborów prezydenckich – kandydatów, a następnie generuje listę komitetów wyborczych lub kandydatów uszeregowanych według zgodności z odpowiedziami użytkownika. Na ekranie z rezultatami użytkownik może także zapoznać się z wszystkimi odpowiedziami komitetów wyborczych wraz z ewentualnymi komentarzami.

Jest to dość prosty sposób na porównanie swoich poglądów z poglądami poszczególnych partii czy kandydatów. Aplikacja pozwala również na ocenę, do której opcji politycznej nam najbliższej. Zachęcamy do samodzielnego zapoznania się ze stroną www.latarnikwyborczy.pl. Warto również zaprezentować ją uczniom jako jedno z narzędzi pomagających zapoznać się z programami partii czy poglądami kandydatów.

Jeśli macie salę komputerową, wypełnijcie test „Latarnika Wyborczego”, omawiając poszczególne pytania. Możesz potraktować lekcję jako przypomnienie kompetencji prezydenta czy okazję do konsolidacji wiadomości o wydarzeniach w sferze publicznej w ostatnim czasie. Proponujemy następujący plan:

1. Na początek wprowadź pojęcie świadomego głosowania i pokaż „Latarnika Wyborczego” jako narzędzie, które w tym pomaga.

2. Wspólnie czytajcie pytania i rozmawiajcie o nich. Wytłumacz, czego dotyczą poszczególne zagadnienia i z jakimi kompetencjami prezydenta się wiążą. Zapytaj o argumenty, które można przytoczyć za każdym ze stwierdzeń lub przeciw nim.
3. Poproś wszystkich uczniów i uczennice o wypełnienie testu zgodnie ze swoimi poglądami na własnym komputerze.
4. Zachęć uczniów do uważnego przeanalizowania ekranu z rezultatami.
5. Zapytaj, czy są zaskoczeni swoimi wynikami oraz czy jest im blisko im do kandydata lub partii, na których wskazały ich odpowiedzi? Dowiedz się, czy gdyby mogli, oddaliby głos na tego kandydata lub partię.
6. Zapytaj, z czego mogą wynikać różnice między tym, dla kogo deklarują poparcie, a tym, na kogo wskazały wyniki testu (np. na szczycie listy pojawia się partia, na którą nie zagłosowałbym, ponieważ nie podoba mi się styl uprawiania polityki przez danego kandydata lub nie mam do niego zaufania).

Jeśli nie masz sali komputerowej, przejdźcie test wspólnie, korzystając z komputera i rzutnika w klasie (lub tablicy multimedialnej). Zachęć uczniów do polecenia aplikacji rodzicom i znajomym.

Innym portalem, który pomaga poznać poglądy kandydatów jest portal Mam Prawo Wiedzieć (www.mamprawowiedziec.pl), który publikuje odpowiedzi kandydatów na kilkadziesiąt pytań i pozwala je porównać z naszymi poglądami. Warto również zapoznać się z dotychczasową działalnością kandydata. Umożliwia to nam strona internetowa www.mojepanstwo.pl, na której możemy poznać dotychczasową aktywność posłów i członków rady ministrów. Jest to również dobre narzędzie do monitorowania, jakie działania podejmuje poseł, którego wybraliśmy.

Edukacja wyborcza a neutralność polityczna.

Neutralność polityczna to podstawowa zasada edukacji wyborczej. W 2010 roku w kodeksie wyborczym zostało wprowadzone wyraźne rozróżnienie agitacji i edukacji wyborczej:

Art. 108 § 3. *Za agitację wyborczą nie uznaje się prowadzonych przez szkołę zajęć z zakresu edukacji obywatelskiej polegających na upowszechnianiu wśród uczniów*

wiedzy o prawach i obowiązkach obywateli, znaczeniu wyborów w funkcjonowaniu demokratycznego państwa prawa oraz zasadach organizacji wyborów.

Naszym celem jest zachęcenie uczniów do refleksji i samodzielnego wyrobienia sobie opinii oraz określenia swoich poglądów. Nie naruszamy więc w żaden sposób zasady neutralności politycznej. Warto też zwrócić uwagę, by działań związanych z edukacją wyborczą, np. akcji profrekwencyjnych czy debat w szkole, nie organizowały osoby bezpośrednio związane z partiami politycznymi czy konkretnymi kandydatami, gdyż takie działania mimo dobrych intencji mogą być odbierane jako inicjatywa konkretnego ugrupowania politycznego.

Szkoły często zapraszają na debaty lub lekcje polityków, zarówno samorządowców, jak i posłów, aby opowiedzieli o swojej pracy, przedstawili swoje poglądy czy o nich podyskutowali. W wypadku debat neutralność polityczna wymaga udziału wszystkich kandydatów, a to często jest trudne w realizacji. Ryzyko posądzenia o próby agitacji lub brak neutralności debaty jest stosunkowo duże. Choć widzimy dużą wartość w organizacji debat młodzieży z politykami, to z uwagi na ryzyko posądzenia o brak neutralności zachęcamy do organizowania takich spotkań poza szkołą – szczególnie w czasie kampanii wyborczej.

W sytuacji, kiedy zapraszamy jednego polityka, zazwyczaj chcemy, aby zainteresował uczniów ciekawostkami z życia politycznego, przedstawił funkcjonowanie samorządu terytorialnego czy sejm. Nasze działania z pozoru pozostają neutralne, gdyż nie prowadzimy agitacji, tj. nie zachęcamy nikogo do głosowania na konkretną osobę. Jednak często zachowanie danego polityka jest ukierunkowane na promowanie własnej osoby oraz poglądów. Nie musi to być wcale działanie świadome, często uczniowie sami proszą, żeby gość ocenił jakieś bieżące wydarzenie polityczne lub przedstawił swoje zdanie na konkretny temat. Odradzamy organizowanie takich spotkań w czasie kampanii wyborczej.

Czasem lepszym pomysłem jest zaproszenie eksperta – przedstawiciela organizacji lub instytucji zajmującej się kwestiami obywatelskimi, wyborczymi czy ustrojowymi. Takim ekspertem może być pracownik naukowy, dziennikarz, czy przedstawiciel organizacji pozarządowej.

Jak rozmawiać z uczniami na tematy wyborcze?

Z badań „Młodzież 2013” prowadzonych przez CBOS wynika, że młodzi ludzie bardzo krytycznie oceniają kondycję polskiej polityki. 92% respondentów uznaje, że większość polityków dba głównie o własną karierę, a 84% uważa, że partie nie są zainteresowane opiniami wyborców.

Opinie te łączą się ze spadkiem zainteresowania polityką i sprawami publicznymi. Nikłe lub zerowe zainteresowanie tymi zagadnieniami deklaruje już ponad połowa badanych (54%), problem stanowi również określenie swoich preferencji politycznych na skali lewica-centrum-prawica (72%) oraz wskazanie odpowiadającej młodym partii politycznej (58%).

Profesor Krystyna Szafraniec w swoim raporcie *Dojrzewający obywatele dojrzewającej demokracji* zwraca również uwagę na brak doświadczeń młodzieży związanych z wpływaniem na instytucje publiczne oraz umiejętności, które by to umożliwiły.

Jak widać rozmowa z uczniami o sprawach związanych z wyborami i polityką jest bardzo ważna. Niestety często mamy obawy, że nie poradzimy sobie z moderacją takiej dyskusji. Przynajmniej dwa istotne argumenty przemawiają za tym, by tematów kontrowersyjnych w klasie **nie** poruszać. Po pierwsze, zawsze pojawia się ryzyko polaryzacji klasy lub pojawienia się komentarzy lub sytuacji, z którymi jako nauczyciel nie będziemy umieli sobie poradzić (np. kiedy jakiś uczeń zostanie zaatakowany za swoje poglądy). Po drugie, w licznej klasie na zajęciach przedmiotowych zwykle brakuje czasu na tego typu dyskusje. Jesteśmy jednak przekonani, że argumenty za mówieniem w klasie o kontrowersyjnych rzeczach, w tym kwestiach wyborczych i sprawach poruszanych w debacie publicznej, przeważają nad tymi wyrażonymi powyżej.

Po pierwsze, dyskusje o kontrowersyjnych problemach pomagają młodym ludziom rozwijać krytyczne myślenie, analizować różne punkty widzenia i formułować własne opinie na kwestie, z którymi stykają się poza szkołą.

Po drugie, podobne dyskusje pomagają młodym ludziom poznać wartości, którymi sami się kierują i ułatwiają wyrobienie sobie opinii na temat dyskutowanych zagadnień.

Po trzecie, konfrontacja z odmiennymi poglądami w bezpiecznym środowisku klasy daje możliwość rozwijania szacunku dla odmiennych poglądów oraz umiejętności debatowania rozumianej jako zdolności do wyrażania własnych argumentów i polemizowania z argumentami przeciwnymi.

Po czwarte, kontrowersyjne tematy są szansą na zainteresowanie klasy poruszonymi zagadnieniami i zaktywizowanie mniej zaangażowanych uczniów i uczennic.

Jakie zasady powinny panować w klasie?

Podczas dyskusji nad kontrowersyjnymi zagadnieniami sprawdza się większość zasad dotyczących skutecznej współpracy i komunikacji, a przede wszystkim ta, że gdy jedna osoba mówi, reszta słucha. Kilka z nich ma jednak szczególne znaczenie. Do tej drugiej grupy należą:

- zasada, że krytykujemy opinie a nie osoby je wygłaszające,
- założenie, że każdy może wypowiedzieć swoje zdanie,
- zobowiązanie do uzasadnienia każdej wygłaszanej opinii.

Obowiązek uzasadnienia swojego zdania ma tutaj kluczowe znaczenie – ułatwia dyskutowanie, a utrudnia formułowanie skrajnych opinii, których jedynym celem jest prowokowanie innych.

Część tematów z zakresu edukacji wyborczej nie powinna wzbudzać kontrowersji (np. kwestia frekwencji wyborczej), część jednak może je wywołać. Poniżej przedstawiamy kilka zagadnień uszeregowanych od tych naszym zdaniem najmniej kontrowersyjnych do mogących wzbudzić dużo emocji.

- Czy warto głosować – problematyka frekwencji wyborczej.
- Za i przeciw jednomandatowym okręgom wyborczym.
- Urząd prezydenta to tylko symbol bez realnej władzy vs. Urząd prezydenta to najważniejszy urząd w państwie.
- Jak wybrać dobrego kandydata / dobrą kandydatkę?
- Czy politykom można ufać?
- Czy partie polityczne powinny być finansowane ze środków publicznych?

- Porównanie programów kandydatów i kandydatek lub partii politycznych w wybranym obszarze (edukacja, służba zdrowia, energetyka, ekologia).

Na pewno można i należy ustalić również granice dyskusji w klasie, co powinno nastąpić na początku zajęć. Na początku zajęć możesz określić, na które tematy będziecie rozmawiać, a których nie będziecie poruszać. W późniejszej dyskusji można się do tych ustaleń odwoływać, warto jednak zadbać, aby uczniowie nie mieli poczucia, że ich poglądy są krytykowane czy cenzurowane.